

Бондар Н. М.

доктор економічних наук, доктор habilitation, професор,
професор кафедри управління проектами,
Жешувська Політехніка імені Ігнація Лукасевича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8254-2449>

Стройний Яцек

доктор habilitation, професор,
керівник кафедри управління проектами,
Жешувська Політехніка імені Ігнація Лукасевича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8254-2449>

Кулпа Дорота

магістр,
старший спеціаліст кафедри управління проектами,
Жешувська Політехніка імені Ігнація Лукасевича
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5462-8634>

Бондар Ю. М.

викладач,
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий економічний коледж
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2325-7685>

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ПІСЛЯ ПОРАНЕНЬ: ДОСВІД США

У статті представлено еволюцію становлення державної соціально-економічної політики підтримки ветеранів в США. Наведені сучасна система забезпечення фізичної, психологічної реабілітації, підтримки професійного перенавчання, система пільг та програм, спрямованих на різноманітну підтримку ветеранів США: лікування, надання пільгових кредитів на житло, забезпечення перекваліфікації, підтримка родин тощо. В Україні наразі, через військову агресію росії, щодня збільшується кількість поранених військових, які потребують державної підтримки. Важливим є створення сприятливого середовища для фізичної реабілітації та реінтеграції ветеранів після війни до цивільного життя. Вивчення досвіду США дозволить швидше знайти можливі шляхи для вирішення комплексу завдань, пов'язаних з реабілітацією та інтеграцією ветеранів до цивільного життя.

Ключові слова: соціально-економічна політика, реінтеграція, ринок праці, навчання та перенавчання, ветеран, соціальна підтримка, фінансування, особи з обмеженими можливостями.

Nataliia Bondar, Jacek Strojny, Dorota Kulpa

Rzeszow University of Technology

Yurii Bondar

Detached Structural Subdivision

“Applied Economic College
of Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman”

GOVERNMENT SOCIAL AND ECONOMIC POLICY ON THE REHABILITATION AND REINTEGRATION OF WAR VETERANS AFTER INJURIES: THE US CASE

Introduction. Unfortunately, today in Ukraine there is a growing number of demobilised military personnel who, due to injuries sustained, are forced to change their usual way of life and profession. An important component of creating a favourable environment for the physical rehabilitation and reintegration of veterans into civilian life after the war is the formation of a sound socio-economic policy to support veterans. **Purpose.** This article is devoted to studying the experience of implementing state policy on socio-economic support for war veterans in the United States in order to justify measures to improve the existing

socio-economic policy of support for veterans in Ukraine. Methods. The research method is monographic. The data sources were the official websites of the US Department of Veterans Affairs, the Ukrainian Ministry of Veterans Affairs, and the Ukrainian Ministry of Finance. **Results.** The United States is one of the countries with the most experience and developed practices in various forms of support for its military personnel. Such support is provided both at the federal level and at the level of individual states. The US Department of Veterans Affairs oversees all aspects of veteran support. It includes the Veterans Benefits Administration, the Veterans Health Administration, and the National Cemetery Administration. The main areas of support are: healthcare; disability compensation payments; funding for education and training in colleges and training programmes; careers and employment; pensions; housing assistance; life insurance; burials and memorials. A number of state-funded research, development and rehabilitation centres have been established and are currently operating in the United States. Ukraine does not yet have such extensive experience in supporting veterans. Unfortunately, the possibilities for financing the implementation of relevant policies are also limited. **Conclusion.** The return of veterans to civilian life and entry into the labour market often requires them to retrain and acquire new knowledge and practical skills in professions that are accessible to them. Therefore, one of the main directions of the state's socio-economic policy should be to create opportunities for veterans to acquire such skills, which will ultimately contribute to the acceleration of the country's economic recovery.

Keywords: socio-economic policy, reintegration, labour market, training and retraining, veteran, social support, financing, persons with disabilities.

Постановка проблеми та її актуальність. Професіоналізм, мужність і самовіддача українських військових у відстоюванні незалежності України у тяжкій боротьбі з російськими загарбницькими військами вже давно стала взірцем для всіх країн світу. В той же час, участь у військових діях завжди є викликом психічному та фізичному здоров'ю військових. Рано чи пізно, але обов'язково настає період, коли вони потребують відповідної підтримки. Особливо така підтримка є необхідною під час реінтеграції після звільнення або виходу на пенсію. Причини, що зумовлюють звільнення військових, є різні: за станом здоров'я, за сімейними обставинами, через звільнення з полону (за умов небажання військовим проходити подальшу службу).

Багато військових зазнають істотних втрат здоров'я, через що потребують не тільки фізичної та психологічної підтримки, а й перенавчання, набуття нових професійних вмінь та компетентностей. Вирішення таких питань потребує формування відповідного організаційно-економічного механізму забезпечення комплексу потреб таких осіб. У зв'язку з цим інтерес викликає досвід інших країн, зокрема щодо використання способів розв'язання такого комплексу завдань та відповідних інструментів.

Одним з важливіших складових організаційно-економічного механізму реінтеграції поранених військових є відповідна державна соціально-економічна політика. У запропонованій статті буде представлено досвід США.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення дієвого середовища підтримки ветеранів США є предметом досліджень багатьох науковців, інтереси яких стосуються різних галузей. Ці дослідження здебільшого пов'язані з медичною підтримкою, зокрема фізіотерапевтичною реабілітацією, наприклад: Heisler M. та Iacopino V. [15], Campbell P. та ін. [2]; психологічною підтримкою, у тому числі попередження самогубств

Parker M. [15], Lapidos A. та ін. [15]. Увага приділяється вдосконаленню пенсійного забезпечення ветеранів США – German M.E. [4]. Багато праць присвячено реінтеграції звільнених військових у цивільне суспільство, зокрема через подальше навчання – Albanesi H. P. та ін. [1], залученню ветеранів та їхніх сімей до соціальних мереж – Erickson N. [3], працевлаштування на цивільні місця роботи – Mael F. та ін. [9].

Мета статті. Метою статті є вивчення досвіду щодо напрямків та інструментів публічної політики соціально-економічної підтримки ветеранів війни в США для обґрунтування заходів щодо вдосконалення соціально-економічної політики підтримки ветеранів в Україні. Для досягнення поставленої мети вирішені наступні завдання: 1) досліджено досвід соціально-економічної політики підтримки ветеранів США після поранень та напрямків такої підтримки; 2) запропоновано напрямки вдосконалення вітчизняної державної соціально-економічної підтримки ветеранів російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. США є однією з країн, яка має, напевно, найбільший досвід і розвинену практику різноманітних форм підтримки своїх військових. Це пов'язано з історією участі США у військових конфліктах (у XX столітті – у 32 конфліктах [8], у XXI столітті, станом на кінець січня 2025 року, – у 28 конфліктах [7]) та потребами повернення пораненим якості життя, надання психологічної, фізичної реабілітації, підтримки у реалізації себе у подальшому цивільному житті. Така підтримка здійснюється як на федеральному рівні, так й на рівні окремих штатів. Формування системи публічних заходів соціально-економічної підтримки ветеранів у США пройшло довгий шлях. Історично так склалося, що надання пільг для ветеранів у США сягають ще часів колоніальної епохи. Заглядаючи углиб історії, існування програм допомоги ветеранам можна простежити ще

з американських колоній 1600-х років. У 1636 році паломники колонії Плімут воювали з корінним американським народом пеквот. Паломники ухвалили закон, який гарантував, що колонія підтримуватиме будь-яких солдатів, які стали інвалідами під час війни. Під час Війни за незалежність (1775–1783) Континентальний конгрес 1776 року заснував пенсійну програму для солдатів-інвалідів. Ця практика продовжилася і після перемоги Америки, коли окремі штати надавали ветеранам медичну допомогу та лікарняні установи. Потім, у 1811 році, федеральний уряд схвалив першу програму догляду за ветеранами на дому, яка забезпечувала житлом та медичною допомогою солдатів-інвалідів та економічно неблагополучних солдатів. У дев'ятнадцятому столітті також було поширено пільги на вдів та дітей ветеранів [16].

Після Громадянської війни (1861–1865) уряди багатьох штатів побудували будинки для ветеранів, щоб піклуватися про тих, хто служив на війні. Медичне та лікарняне лікування також стало доступнішим із розвитком домашнього догляду в усіх штатах. Ці заклади також стали доступними для бідних та інвалідів-ветеранів, які служили під час інших конфліктів, включаючи війни з індіанцями та іспано-американську війну.

Після вступу США у Першу світову війну (1914–1918) Конгрес у 1917 році запровадив нову програму допомоги ветеранам, яка включала компенсацію по інвалідності, страхові поліси та реабілітаційні послуги для ветеранів-інвалідів. Пізніше нову систему було розділено на три окремі федеральні агентства, які відповідали за розподіл різних виплат. До цих агентств входили Бюро у справах ветеранів, Бюро пенсій Міністерства внутрішніх справ та Національний дім для солдатів-добровольців-інвалідів. У цей час усі ветеранські лікарні були передані Бюро у справах ветеранів. Федеральний уряд також розпочав масштабний проект будівництва лікарень, спрямований на допомогу ветеранам Першої світової війни.

Ветерани Першої світової війни зазнавали впливу низки хімічних речовин, призначених для військових цілей. Такі речовини, як іприт та інші парий отруйні речовини, спричиняли низку респіраторних та психічних проблем у солдатів, які зазнавали їхнього впливу. Вони потребували спеціалізованої допомоги для подолання фізичної та психологічної шкоди, якої вони зазнали під час служби. Бюро ветеранів зрештою послабило обмеження на пільги для солдатів, щоб покрити інвалідність, не пов'язану зі службою. У 1928 році госпіталізація до Національного будинку для ветеранів була поширена й на жінок. 21 липня 1930 року президент Г. Гувер підвищив статус Бюро ветеранів до федеральної адміністрації. Новостворена Адміністрація у справах ве-

теранів об'єднала діяльність уряду, яка стосувалася ветеранів війни, і пізніше включала Національний будинок для ветеранів та Пенсійне бюро.

Друга світова війна (1939–1945) призвела до значного збільшення кількості ветеранів, а згодом до прийняття Закону про ветеранів Другої світової війни 1944 року, який значно розширив пільги для ветеранів Другої світової війни. Закон про ветеранів війни передбачав таку допомогу, як низькопроцентні позики на житло та бізнес, а також компенсацію за навчання в школі для солдатів, що поверталися. Допомога від Закону про ветеранів війни призвела до періоду значного економічного зростання у США [16].

Закон про ветеранів продовжував приносити користь ветеранам і після перших повоєнних років. Програма гарантування іпотечних позик Адміністрації у справах ветеранів, а з 1989 року – Міністерства ветеранів США (VA) – призвела до фінансування 13,9 мільйона іпотечних позик у період між 1944 і 1993 роками. У роки після Другої світової війни VA почало трансформуватися в більш сучасну організацію з початком війни у В'єтнамі та в Корейській війні. VA також почало брати на себе відповідальність за похоронні послуги всіх ветеранів у 1970-х роках – завдання, яке раніше виконувалося разом з Міністерством армії США, що призвело до створення Національної системи кладовищ (перейменованої на Національну адміністрацію кладовищ у 1998 році).

Підвищення адміністрації статусу Кабінету Міністрів президентом Рональдом Рейганом у 1989 році сигналізувало громадськості про те, що справи ветеранів є одними з найвищих пріоритетів країни. Адміністрацію у справах ветеранів було перейменовано на Департамент у справах ветеранів, але вона продовжувала називатися VA, а пізніше була розділена на Адміністрацію пільг для ветеранів (VBA), Адміністрацію охорони здоров'я ветеранів (VHA) та Національну адміністрацію кладовищ (NCA). VHA займалася всіма медичними потребами ветеранів, тоді як VBA відповідала за реєстрацію ветеранів та визначення їхнього права на отримання пільг [16].

Подальші інновації відбулися в VA у 1990-х та 2000-х роках, особливо для VHA. VHA зазнала кількох значних реформ, що зумовили покращення якості та ефективності догляду за пацієнтами. VHA стала найбільшою з трьох адміністрацій, що входять до складу VA.

Право на отримання сучасних виплат від Міністерства ветеранів США залежить від таких факторів, як рівень інвалідності, пов'язаної зі службою, та річний дохід. Деякі військовослужбовці, такі як ті, хто служив у США в мирний час або не мав жодної інвалідності, не мають права на отримання

медичних виплат від Міністерства ветеранів США. Кількість заявок на отримання допомоги по інвалідності для ветеранів, а також бюджетні запити Міністерства ветеранів США значно зросли в роки після терористичних атак на Сполучені Штати 11 вересня 2001 року та подальшої війни в Афганістані (2001–2014), війни в Іраку (2003–2011), кампанії проти фундаменталістської терористичної організації, відомої як Ісламська держава (ІДІЛ), та Глобальної війни з тероризмом (2001–2021). Експерти очікують, що ці та наступні конфлікти ще більше збільшать витрати Міністерства ветеранів США протягом десятиліть після їх завершення [16].

Федеральні витрати на підтримку ветеранів США є значними. Основними напрямками є [15]: охорона здоров'я (ветерани мають безкоштовний доступ до медичних послуг, реабілітації та відновлення); компенсаційні виплати за інвалідність; фінансування освіти і навчання в коледжах та на навчальних програмах; кар'єра і працевлаштування (ветерани можуть безкоштовно пройти перекваліфікацію, отримати підтримку для започаткування власного малого бізнесу); пенсійне забезпечення (за умови досягнення певного віку або виду інвалідності ветерани отримують щомісячні пенсійні виплати); допомога з житлом (ветеранам та членам їхніх родин надається право на отримання іпотечного кредитування від Міністерства ветеранів США); страхування життя. (військовослужбовцям пропонуються різноманітні варіанти страхування власного життя та життя членів родин); поховання та меморіали (поховання ветерана та встановлення пам'ятника здійснюється за кошти Міністерства ветеранів США; родина ветерана отримує допомогу у разі втрати годувальника).

Додатково, для жінок – ветеранів пропонується спеціалізований догляд, у тому числі від зазнаних травм сексуального насилля та догляд за вагітними¹.

Військовослужбовці та ветерани отримують медико-соціальну підтримку, пов'язану з різноманітними формами реабілітації [15]. У США наразі створена і працює низка Центрів досліджень, розробок та забезпечення реабілітації, що фінансуються державною програмою COIN, зокрема²:

Реабілітаційний науково-дослідний центр візуальної та нейрокогнітивної реабілітації (Атланта, Джорджія.). Його місія полягає у сприянні здоров'ю та благополуччю ветеранів за допомогою унікальних синергетичних досліджень, що впливають на зорову та/або нейрокогнітивну функцію;

Трансляційний дослідницький центр черепно-мозкової травми та стресових розладів (Бостон,

Массачусетс). Він зосереджується на інноваціях у діагностиці легкої черепно-мозкової травми та на розробці методів лікування, спрямованих на комбінований вплив черепно-мозкової травми та розладів, пов'язаних зі стресом;

Центр реабілітації, профілактики та підвищенню стійкості (Бостон, Массачусетс). Зосереджується на інноваціях у розробці персоналізованих реабілітаційних втручань для вторинної профілактичної допомоги з метою покращення функціонального стану ветеранів через розуміння мобільності (фізична функція), розуму (когнітивна функція) та мотивації (довгострокова залученість);

Центр передових платформних технологій (Клівленд, Огайо). Центр розробляє передові технології, що задовольняють клінічні потреби ветеранів з руховими та сенсорними порушеннями та втратою кінцівок;

Центр функціональної електростимуляції (Клівленд, Огайо). Центр проводить дослідження нейростимуляції та нейромодуляції, що спрямовані на вирішення незадоволених потреб у реабілітації ветеранів та цивільного населення з травмами спинного мозку (ТСМ) та нервовими захворюваннями. Напрямки досліджень FES Center включають: відновлення рухів, вегетативну систему, здоров'я мозку, біль, а також інструменти та технології;

Науково-дослідний центр реабілітації мозку (Гейнсвілл, Флорида). Центр шукає методи лікування, які використовують нейропластичність для суттєвого покращення або відновлення рухових, когнітивних та емоційних функцій, порушених неврологічними захворюваннями чи травмами;

Центр профілактики та лікування втрати зору (Айова-Сіті, штат Айова). Увага зосереджена на ранньому виявленні потенційних захворювань, що призводять до сліпоти, включаючи захворювання сітківки, глаукому та черепно-мозкові травми; використанні телемедицини та комп'ютерної діагностики для виявлення захворювань очей, а також нейропротекцію та нейромодуляцію для запобігання втраті нервів та відновлення функцій;

Центр з питань покращення інтеграції бездомних ветеранів у громаду (Лос-Анджелес, Каліфорнія). Місія цього Центру полягає в тому, щоб зрозуміти та покращити інтеграцію бездомних ветеранів у громаду після отримання ними житла.

Центр реабілітації та інженерії для оптимізації залучення та реінтеграції ветеранів (Міннеаполіс, Міннесота). Його місія зосереджена на потребах ветеранів з ампутаціями та ветеранів з травмами та розладами спинного мозку, з акцентом на (1) біль,

¹ Center for Women Veterans (CWV). URL: <https://www.va.gov/womenvet/>

² HSR Centers of Innovation (COINs) and Resource Centers. URL: <https://www.research.va.gov/programs/default.cfm>

дискомфорт та вторинні ускладнення, а також (2) старіння з інвалідністю.

Робота зазначених центрів допомагає ветеранам, насамперед особам з обмеженими можливостями, швидше повернутися до більш якісного життя.

Крім можливості проходження реабілітації у відповідних науково-дослідних медичних центрах для ветеранів війни, VHA запровадила програму Suicide Prevention 2.0 (SP 2.0) – комплексну ініціативу Міністерства у справах ветеранів США (VA), спрямовану на впровадження моделі громадського здоров'я для запобігання самогубствам серед ветеранів. Ця програма базується на двох основних напрямках:

1. Клінічне втручання (Clinical Interventions). Цей напрямок зосереджений на розширенні доступу до спеціалізованої допомоги за допомогою телемедицини та доказових методів лікування:

- телемедицина (SP 2.0 Clinical Telehealth) – створення віртуальних клінічних команд у всіх регіональних хабах для надання допомоги ветеранам з високим ризиком, незалежно від їхнього місця проживання;

- доказова психотерапія (EBPs) – впровадження чотирьох ключових методів: 1) планування безпеки (Safety Planning Intervention); 2) когнітивно-поведінкова терапія для запобігання самогубствам (CBT-SP); 3) терапія розв'язання проблем (Problem-Solving Therapy); 4) діалектична поведінкова терапія (DBT);

- проактивна ідентифікація – використання таких програм, як REACH VET, для аналізу даних та виявлення ветеранів з підвищеним ризиком до настання кризи.

2. Громадське втручання (Community-Based Interventions). Оскільки значна частина ветеранів не користується послугами системи VA, програма SP 2.0 передбачає активну роботу за межами медичних центрів, зокрема:

- коаліції в громадах. Підтримка партнерств на рівні штатів та міст (Governor's and Mayor's Challenges) для створення локальних мереж підтримки;

- залучення ветеранів, що не отримують допомогу. Розробка інформаційних кампаній та програм охоплення для ветеранів, які не перебувають на обліку в VA. Так, у багатьох громадських місцях у всіх містах США поширено оголошення: «Якщо Ви або хтось із Ваших знайомих перебуває в кризі (у США), ви можете звернутися до Veterans Crisis Line. Зателефонуйте на лінію із запобігання самогубствам та кризового втручання та натисніть 1, або відправте текстове повідомлення на номер 838255»;

- безпека засобів (Lethal Means Safety). Навчання ветеранів та їхніх сімей правилам безпечного збе-

рігання зброї та медикаментів, щоб створити часовий і фізичний бар'єр у момент кризи.

Також до форм соціальної підтримки реінтеграції ветеранів належать програми для швидкого виходу на ринок праці за підтримки Міністерства праці США (DOL) та Міністерства у справах ветеранів (VA):

- Homeless Veterans' Reintegration Program (HVRP) – програма грантів для навчання та працевлаштування ветеранів, що перебувають у зоні ризику бездомності.

- Warriors to Workforce (W2W) – програма стажування для переходу на державну службу до федеральних органів.

- Jobs for Veterans State Grants (JVSJG). Це програма організаційної підтримки, яка передбачає фінансування роботи фахівців у США, які допомагають ветеранам зі складанням резюме та підготовкою до співбесід.

Крім того передбачена низка програм фінансової підтримки:

1. Щорічне індексування виплат ветеранам – інвалідам, що здійснюється з федерального бюджету США через Міністерство у справах ветеранів (VA):

2. Федеральна грантова програма США SSVF (Supportive Services for Veteran Families), спрямована на запобігання бездомності серед ветеранів та їхніх сімей і передбачає максимально швидке забезпечення ветерана постійним житлом без попередніх умов. Також в рамках цієї програми передбачена допомога в оренді житла та оплаті комунальних послуг для ветеранів з низьким доходом.

3. Пільгове навчання. З 1 серпня 2026 року резервісти отримують право на навчання в державних коледжах за внутрішніми тарифами штату (in-state tuition), що значно дешевше.

Керує цими процесами Міністерство у справах ветеранів США (VA), чий бюджет на 2026 рік планується збільшити до 441,3 млрд доларів.

Ключовими цілями соціально-економічної політики уряду США, спрямованими на підтримку реабілітації та реінтеграції ветеранів війни після поранень, а також на покращення якості їхнього життя на 2025–2026 роки є: зменшення рівня самогубств через поєднання клінічних ресурсів та громадських ініціатив; розширення доступу до ментального здоров'я в сільській місцевості; постійне оцінювання ефективності програм через опитування громадської думки та моніторинг результатів лікування.

Таким чином, соціально-економічна політика США, спрямована на реабілітацію та підтримку реінтеграції військових після поранень до цивільного життя стосується забезпечення комплексу заходів, які стосуються: медичного та психологічного супроводу фізичної та ментальної реабі-

літації; підтримки у набутті бажаної освіти; підтримки у перенавчанні та працевлаштуванні; підтримки у забезпеченні житлом; фінансових виплат, пов'язаних з виходом на пенсію, отриманням інвалідності, інших заходів.

Звертаючись до українського досвіду, варто відзначити, що, на жаль, Україна стає країною ветеранів [16]. Це потребує від держави створення належних умов для військовослужбовців на всіх етапах їх служби, особливо на етапі звільнення з лав армії, зокрема з причин отриманих внаслідок поранень фізичних та психічних й психологічних травм, та реінтеграції до цивільного життя.

Згідно статті 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. [17] До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни. Це означає, що особа залишається ветераном незалежно від того, продовжує вона зараз служити чи вже демобілізувалася.

Від початку російсько-української війни у 2014 році чисельність ветеранів в Україні почала стрімко зростати. Згідно з даними Єдиного державного реєстру ветеранів війни (ЄДРВВ) [14] станом на початок 2022 року в Україні налічувалося близько 556 500 осіб, які мали статус учасника бойових дій (УБД). З початком широкомасштабної війни почалося експоненційне зростання: згідно з офіційними даними Міністерства у справах ветеранів, до ЄДРВВ станом на жовтень 2025 року внесено дані про понад 1,3 млн осіб зі статусом УБД. У Міністерстві у справах ветеранів прогнозують, що після завершення війни та демобілізації загальна кількість осіб, які підпадатимуть під ветеранську політику, враховуючи самих ветеранів, членів їхніх сімей та родини загиблих, може сягнути 5–6 млн осіб, тобто близько 12–15 % усього населення України [16].

За даними Міністерства фінансів України бюджет 2026 року [15] передбачає збільшення фінансування програм підтримки ветеранів та їхніх сімей та спрямування на такі цілі 18,9 млрд грн. Зрозуміло, що порівняно з обсягами фінансування підтримки ветеранів у США, ці кошти є вкрай мінімальними. За рахунок цих коштів в Україні передбачається збільшення видатків на житло, лікування, реабілітацію, перекваліфікацію, розвиток ветеранських просторів. Зокрема на підтримку ветеранів у переході до цивільного життя, у тому числі навчання та перекваліфікацію, передбачено 8,2 млрд грн, що на 1,8 млрд грн більше, ніж у 2025 році. У найближчі роки зросте навантаження й на місцеві бюджети. Через збільшення кількості

осіб з обмеженими можливостями місцевим громадам потрібно буде змінювати політику територіального розвитку, зокрема створювати відповідну інфраструктуру: ліфти для підйому та спуску з мостів, доріжки та (або ліфти) для можливості користування підземними переходами, спеціально обладнані доріжки для осіб з втраченим зором тощо.

За ініціативи Президента України та Уряду, Міністерство у справах ветеранів створило єдину цифрову платформу для ветеранів, ветеранок та їхніх родин – Ветеран PRO. Платформа функціонує, щоб зробити державну підтримку простою, зрозумілою та доступною. Ветеран PRO об'єднує в одному місці інформацію про програми з лікування, реабілітації, протезування, освіти, працевлаштування, житлового забезпечення, спорту, розвитку бізнесу, соціального захисту тощо [15].

Важливим питанням є повернення ветеранів на ринок праці. Часто, через отримані фізичні поранення та психічні стреси їм доводиться змінювати фах, що потребує створення державою та місцевими органами влади можливостей для навчання їх новим спеціальностям, набуттю нових навичок. Це сприяє реалізації ветеранів у професійній сфері, їхній впевненості у спроможності фінансової підтримки себе і своїх родин, зміцнює віру у власні сили. Наразі за допомогою європейських країн в Україні вже реалізовані низка програм, що допомагають колишнім військовослужбовцям пройти фізичну реабілітацію, психологічну підтримку, отримати нову професію, а також створити Центри – ветеранські простори, де вони можуть і надалі отримувати підтримку у різних формах.

Висновки. Як свідчить наведений досвід державної соціально-економічної політики у сфері підтримки ветеранів США, вона може бути і ефективною і дієвою. На жаль, Україна у цій сфері поки що обмежена фінансовими можливостями бюджету. В той же час проблема забезпечення реабілітації та реінтеграції звільнених військовослужбовців до цивільного життя у подальшому, через аресію росії проти України, буде ставати гострішою і потребуватиме цілого комплексу рішень для її розв'язання. Зокрема, потрібно передбачати активне залучення до реалізації програм підтримки ветеранів й кошти з місцевих бюджетів. Забезпечення контролю ефективного використання коштів бюджетів державного та місцевого рівнів дасть ветеранам впевненість у своїй затребуваності, пришвидшить створення простору реабілітації та реінтеграції звільнених військовослужбовців до цивільного життя, їх виходу на ринок праці та сприятиме активізації економічного відновлення України.

Література:

1. Albanesi H. P., Morris P. A., Cassidy S. P. Service-Connected Disability: Belongingness, Access, and Quality of Life for Student Veterans. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 2022, vol. 35 (3), p. 189–202. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1383777.pdf> (дата звернення: 18.01.2026)
2. Campbell P. et al. The Effects of Early Physiotherapy Treatment on Musculoskeletal Injury Outcomes in Military Personnel: A Narrative Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2022, vol. 19, 13416, 15 p. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph192013416> (дата звернення: 20.01.2026)
3. Erickson N. Increasing Engagement Of Veterans & Families Through Social Media. California. California State University, Monterey Bay. Capstone Projects, 2022, 24 pp. URL: <https://surl.li/bdlyfg> (дата звернення: 12.01.2026)
4. Germann M.E. Serving American Veterans: A Review and Analysis of Gaps in Service in the Needs of Veterans. Knoxville. The University of Tennessee, Baker Scholar Projects, 2023, 30 pp. URL: https://trace.tennessee.edu/utk_bakerschol/57 (дата звернення: 05.01.2026)
5. Heisler M., Iacopino V. War is a global threat to public health. *BMJ*, 2019, 365:l4031, 9 pp. URL: <https://doi.org/10.1136/bmj.l4031> (дата звернення: 05.01.2026)
6. Lapidos A., Spinner J., Kees M. Immediate impact of a brief suicide prevention training for veteran volunteers. *Pedagogy in Health Promotion*, 2023, Vol. 9 (1), p.27–33. URL: <https://surl.li/jqpxnn> (дата звернення: 12.01.2026)
7. List of wars involving the United States in the 20th century. URL: <https://surl.li/fgzmvpr> (дата звернення: 05.01.2026)
8. List of wars involving the United States in the 21st century. URL: <https://surl.li/cwqokd> (дата звернення: 05.01.2026)
9. Mael F., Wyatt W., Iyer U. J. Veterans to workplace: Keys to successful transition. *Military Psychology*, 2022, vol. 34 (5), p. 516–529. DOI: <https://doi.org/10.1080/08995605.2021.2016307> (дата звернення: 23.01.2026)
10. Office of VA Research & Development. URL: https://www.research.va.gov/for_veterans/default.cfm (дата звернення: 05.01.2026)
11. Parker M. Housing as Suicide Prevention for U.S. Veterans: What the Latest Primary Data Say and a Realistic Route to Policy Change. *Impacts, and Reforms*. 2025. 17 pp. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5123429 (дата звернення: 22.01.2026)
12. The Veterans Health Administration is America's. URL: <https://www.va.gov/> (дата звернення: 05.01.2026)
13. United States Department of Veterans Affairs. URL: <https://surl.li/iwomne> (дата звернення: 05.01.2026)
14. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://data.mva.gov.ua/> дата звернення: 23.01.2026)
15. Ветеранська політика у бюджеті-2026: більше житла, лікування, реабілітації та підтримки захисників і захисниц. URL: <https://surl.li/himxlw> (дата звернення: 23.01.2026)
16. Країна героїв. URL: <https://surl.li/wazvdg> (дата звернення: 20.01.2026)
17. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 15.01.2026)

References:

1. Albanesi H. P., Morris P. A., Cassidy S. P. (2022). Service-Connected Disability: Belongingness, Access, and Quality of Life for Student Veterans. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, vol. 35 (3), pp. 189–202. Available at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1383777.pdf> (accessed January 18, 2026)
2. Campbell P. et al. (2022). The Effects of Early Physiotherapy Treatment on Musculoskeletal Injury Outcomes in Military Personnel: A Narrative Review. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, vol. 19, 13416, 15 p. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph192013416> (accessed January 20, 2026)
3. Erickson N. (2022). Increasing Engagement Of Veterans & Families Through Social Media. California State University, Monterey Bay, 24 pp. Available at: <https://surl.li/bdlyfg> (accessed January 12, 2026)
4. Germann, M.E. (2023). Serving American Veterans: A Review and Analysis of Gaps in Service in the Needs of Veterans. Knoxville. The University of Tennessee, Baker Scholar Projects, 30 pp. Available at: https://trace.tennessee.edu/utk_bakerschol/57 (accessed January 05, 2026)
5. Heisler M., Iacopino V. (2019). War is a global threat to public health. *BMJ*, 365:l4031, 9 p. DOI: <https://doi.org/10.1136/bmj.l4031> (accessed January 05, 2026)
6. Lapidos A., Spinner J., Kees M. (2023). Immediate impact of a brief suicide prevention training for veteran volunteers. *Pedagogy in Health Promotion*, 2023, Vol. 9 (1), p.27–33. Available at: <https://surl.li/jqpxnn> (accessed January 12, 2026)
7. List of wars involving the United States in the 20th century. Available at: <https://surl.li/fgzmvpr> (accessed January 05, 2026)
8. List of wars involving the United States in the 21st century. Available at: <https://surl.li/cwqokd> (accessed January 05, 2026)
9. Mael F., Wyatt W., Iyer U. J. (2022) Veterans to workplace: Keys to successful transition. *Military Psychology*, vol. 34 (5), p. 516–529. DOI: <https://doi.org/10.1080/08995605.2021.2016307> (accessed January 23, 2026)
10. Office of VA Research & Development. Available at: https://www.research.va.gov/for_veterans/default.cfm (accessed January 05, 2026)

11. Parker M. (2025). Housing as Suicide Prevention for U.S. Veterans: What the Latest Primary Data Say and a Realistic Route to Policy Change. *Impacts, and Reforms*. 17 pp. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5123429 (accessed January 22, 2026)
12. The Veterans Health Administration is America's. Available at: <https://www.va.gov/> (accessed January 05, 2026)
13. United States Department of Veterans Affairs. Available at: <https://surl.li/iwomne> (accessed January 05, 2026)
14. Analitichna informatsiia za danymy Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrainy [Analytical information based on data from the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine]. Available at: <https://data.mva.gov.ua/> (in Ukrainian) (accessed January 23, 2026)
15. Veteranska polityka u biudzheti-2026: bilshe zhytla, likuvannia, reabilitatsii ta pidtrymky zakhysnykiv i zakhysnyts [Veterans policy in the 2026 budget: more housing, treatment, rehabilitation and support for defenders]. Available at: <https://surl.li/himxlv> (in Ukrainian) (accessed January 13, 2026)
16. Kraina heroiv. [Country of heroes]. Available at: <https://surl.li/wazvdg> (in Ukrainian) (accessed January 20, 2026)
17. Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu. Zakon Ukrainy vid 22.10.1993 № 3551-XII. [On the status of war veterans and guarantees of their social protection. Law of Ukraine dated]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (in Ukrainian) (accessed January 21, 2026)

Дата надходження статті: 03.02.2026

Дата прийняття статті: 26.02.2026

Дата публікації статті: 13.03.2026